

Despre Banat și «Liga Culturală» din Râmnicu Vâlcea la Conferința Păcii de la Paris¹

Dumitru Garoafă
valcea.an@mira.gov.ro

Marea Unire din anul 1918 a creat premisele unei mai puternice afirmări a României în viața internațională, a unei mai eficiente valorificări a vocației poporului nostru de pace și cooperare cu toate popoarele lumii².

Principala preocupare a diplomației românești în anii 1918-1920 a fost obținerea confirmării pe plan internațional, prin tratate, a făuririi statului național unitar român-expresie a voinței liber exprimate de poporul român în adunările plebiscitare de la Chișinău (27 martie / 9 aprilie 1918), Cernăuți (15 / 28 noiembrie 1918) și Alba-Iulia (18 noiembrie / 1 Decembrie 1918).

Dar acest „Parlament al lumii”, cum a fost caracterizată Conferința Păcii, se deschidea, de fapt, sub auspiciile S. U. A., Marii Britanii, Franței, Japoniei și Italiei. Prima și cea mai flagrantă discriminare săvârșită de Marile Puteri a fost împărțirea arbitrară a statelor admise la Conferință în două categorii, împărțire care spulbera principiul egalității între state: „state cu interese generale”, acestea fiind desigur, în viziunea organizatorilor forumului internațional - Marile Puteri învingătoare, și „state cu interese limitate” sau „speciale”, adică statele mici și mijlocii, ai căror reprezentanți nu aveau dreptul să participe la ședințele ce urmau să discute probleme ce le interesau uneori în mod direct³.

Dintre cele mai controversate probleme care urmau să fie soluționate la Conferința Păcii a fost și *cea teritorială*. Comisiile de experți din S. U. A., Marea

¹ Studiul este un modest omagiu *in memoriam* istoricului CONSTANTIN BOTORAN (1938-1999), născut în comuna Măciuca, satul Botorani, județul Vâlcea, pe care autorul rândurilor de față l-a cunoscut în anul 1997 cu ocazia Simpozionului dedicat zilei Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, organizat de directorul Bibliotecii Județene <<Antim Ivireanul>> Vâlcea - pe atunci juristul MARIAN CREANGĂ (1950-1997), la Inspectoratul Județean de Jandarmi Vâlcea. La scurt timp, amândoi au trecut prematur la cele veșnice, lăsând în urma lor un imens gol în sufletele familiilor, colegilor și celor care i-au cunoscut. *Dumnezeu să-i aibă în paza Lui!*

² I. Scurtu, *Viața politică în România. 1918-1944*, Edit. Albatros, Buc., 1982, p. 28.

³ Pentru întreaga problematică a Conferinței Păcii de la Paris (1919-1920), reflectată în istoriografia noastră mai recentă, a se vedea: M. Mușat, I. Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Edit. Științifică și Enciclopedică, Buc., 1983, p. 657-695; C. Botoran, I. Calafeteanu, E. Campus, V. Moiscu, *România și Conferința de Pace de la Paris (1918-1920). Triumful principiului naționalităților*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1983, p. 266-407; 1918 la români. *Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională*. Documente interne și externe (1918-1920), vol. III-VI, Edit. Științifică și Enciclopedică, Buc., 1986 (în continuare: *1918 la români*); C. Botoran, M. Retegan, *1918. Făurirea României Mari*, Edit. <<Vatra Românească>>, Buc., 1993, p. 102-133; Anastasie Iordache, *Ion I. C. Brătianu*, Edit. Albatros, Buc., 1994, p. 410 și urm.; Romulus Seișanu, *Principiul naționalităților. Originile, evoluția și elementele constitutive ale naționalităților*. Studiu introductiv, note și îngrijire de ediție C. Schifirneț, Edit. Albatros, Buc., 1996, p. 197-390; V. F. Dobrinescu, Doru Tompea, *România la cele două Conferințe de Pace de la Paris (1919-1920; 1946-1947). Un studiu comparativ*, Edit. Neuron, <Focșani>, 1996, p. 10 și urm.; *Istoria Românilor. România întregită (1918-1940)*, vol. VIII, Edit. Enciclopedică, Buc., 2003, p. 3-30 ș.a.

Britanie și Franța au avut în vedere-atunci când au pregătit materialele pentru forumul păcii -, *materializarea principiilor autodeterminării și al celui etnic*⁴.

Pentru România, unul din pericolele cele mai mari decurgea din *situația concretă* în care se afla aceasta la cumpăna anilor 1918-1919. În partea de est, raporturile cu guvernele Rusiei Sovietice și Ucrainei Sovietice erau destul de tensionate prin nerecunoașterea unirii Basarabiei cu România și repetatelor tentative întreprinse de bolșevici pentru a reanexa această provincie. În sud, Dobrogea se mai afla încă sub administrația armatelor aliate⁵. În partea de vest, guvernul ungar refuza să-și retragă trupele de ocupație din Transilvania și să permită extinderea administrației românești⁶. Într-o situație deosebită se găsea și Banatul, aflat sub ocupația trupelor sârbo-franceze⁷.

Ion I. C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri și șeful delegației române la acest forum internațional al păcii, prezentând, pe de o parte, revindicările naționale juste, recunoscute, de altfel, de Aliați, prin Tratatul de alianță din 4/ 17 august 1916, iar, pe de alta, o serie de argumente istorice, etnico-lingvistice, geografice, economice și statistice, care demonstau continuitatea și permanența locuirii în spațiul Carpato – Danubiano – Pontic, unitatea civilizației materiale și spirituale, precum și lupta comună pentru libertate și unitate statală românească, va pretinde recunoașterea *de jure* a României Mari, în frontierele sale naturale dintre Dunăre, Tisa și Nistru⁸.

De aceea, este explicabilă reacția fermă, fără echivoc, pe care și-a exprimat-o acesta cu ocazia vehiculării prin canalele diplomatice și mass-media internaționale a unei eventuale împărțiri a Banatului între România și Regatul Sârbo-Croato-Sloven⁹:

⁴ Pentru detalii a se vedea V. F. Dobrinescu, Doru Tompea, *op. cit.*, p. 18-25; *Istoria Românilor*, VIII, p. 4-5.

⁵ Cf. C. Botoran, M. Retegan, *op. cit.*, p. 107.

⁶ Potrivit prevederilor Convenției militare de la Belgrad (31 octombrie/13 noiembrie 1918) încheiată între Puterile Aliate, reprezentate de g-ral Franchet d'Espèrey, și guvernul ungar condus de Károly Mihályi, Mureșul devenea linie de demarcație între armatele română și ungară sau, astfel spus, părțile din Transilvania situate la nord de Mureș rămăneau sub ocupație ungară (*Vezi 1918 la români*, III, doc. 468, p. 70/72).

⁷ Așa cum se remarcă într-un articol recent, românii-potrivit unui clișeu adesea uzitat -, nu ar avea în jur decât doi prieteni: Marea Neagră și sârbii. Deși cu aceștia din urmă, istoria nu a consemnat niciun conflict armat, totuși momente de tensiune au existat, printre care și cel al diferendului teritorial în problema Banatului, la Conferința Păcii. Poate și datorită clișeului amintit, în istoriografia noastră s-a scris puțin despre astfel de momente tensionate, inclusiv despre cel tratat în studiul de față. *Vezi* Caius Brediceanu, *Despre Banat la Conferința de Pace de la Paris* (cu o prefață de Elena Istrățescu), în *Magazin istoric*, S. N., XXXIV, nr. 12, 2001, p. 12- 13. Dintre lucrările care abordează acest moment tensionant, de altfel primul în istoria raporturilor româno-sârbe, remarcăm: Gh. Iancu, *Contribuția Consiliului Dirigent la consolidarea statului național unitar român (1918-1920)*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1985; Radu Păiușan, *Mișcarea națională din Banat și Marea Unire (1895-1918)*, Timișoara, 1993; D. Preda, V. Alexandrescu, C. Prodan, *În apărarea României Mari. Campania armatei române din 1918-1919*, Edit. Enciclopedică, Buc., 1994 ș. a.

⁸ Cf. C. Botoran, M. Retegan, *op. cit.*, p. 103-104. Pentru susținerea revindicărilor teritoriale legitime ale României la Conferința Păcii vezi studiile și memoriile prezentate de delegația română în *1918 la români*, V, doc. 833, 836 și 837, p. 442-451/451-459, 509-531/532-551 și 552-571.

⁹ Astfel, R. W. Seton-Watson, care va dedica Banatului un spațiu considerabil în *The New Europe*, consemnează în însemnările sale zilnice din 9 noiembrie 1918, că în urma unei discuții neoficiale purtate între reprezentanții sârbilor și românilor (Octavian Goga și Tache Ionescu), s-a căzut de acord asupra următoarelor: 1. *O frontieră perfectă era imposibilă* și 2. *Banatul trebuia divizat* (Cf. C. Bodea, Hugh Seton- Watson, *R. W. Watson și românii. 1906-1920*, vol. I, Edit. Științifică și Enciclopedică, Buc., 1988,

„Să știți că noi luptăm pentru *aplicarea integrală* <subl. ns.: D. G>. a Tratatului. Sunt aproape sigur că Aliații nu-mi vor da tot Banatul, dar puțin îmi pasă; nu mă duc acolo pentru succese vremelnice, vreau, oricare ar fi hotărârile de azi, să mențin pentru viitor neștirbită, fie măcar pe cale solemnă de protestare, *integralitatea drepturilor noastre etnice* <subl. ns.: D. G>. Ceea ce a făcut tata cu Basarabia la Berlin, voi face eu acum la Paris cu revendicările noastre din Apus. Chiar dacă Țara nu mă va înțelege și nu mă va aproba azi, am credința că odată va da dreptate atitudinii mele¹⁰”.

Dacă în problema Transilvaniei, șeful delegației române are dificultăți cu diplomațiile anglo-saxone, care aveau tendința de a sprijini revendicările teritoriale ale Ungariei, în cea a Banatului nu urmărea înrăutățirea relațiilor cu Regatul Sârbo-Croato-Sloven, ci o înțelegere rațională a delimitării frontierei cu România. Ion I. C. Brătianu, expunând punctul de vedere al României, revendică întreg Banatul pe baza Tratatului și insistă asupra unității geografice, etnice și economice a acestuia¹¹. Revendicările delegației sârbe asupra părții de vest a Banatului (comitatul Torontal), se bazau pe principiul naționalităților¹², a necesităților economice și politice, precum și a intereselor strategice¹³.

Ca atare, consacrarea în dreptul internațional a unei stări *de facto* într-una *de jure*, care rezulta din voința liber exprimată a românilor din provinciile istorice întregite cu Țara, se va dovedi un proces îndelungat și anevoios.

Pe acest fond de frustrare generală, reacția opiniei publice românești a fost promptă, iar gama atitudinilor acesteia a mers de la descurajare, până la critica violentă și revoltă¹⁴.

În acest context, se înscriu și organizarea în țară de către secțiile <<*Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor*>>, inclusiv cea de la Râmnicu Vâlcea¹⁵, a unor

p. 45 și 47, nota 35). De asemenea, într-un comentariu al ziarului *Le Temps* asupra acestui diferend teritorial, care provoca serioase îngrijorări în rândul cabinetelor aliate, se remarcă: „Pentru însăși securitatea celor două națiuni, cea mai bună soluție ce se poate da diferendului lor, este cea care va lăsa între ele cele mai puține regrete, cele mai puține pretexte de jigniri..., *trebuie făcute sacrificii pentru prietenie*” <subl. ns.-D.G.> (Vezi *1918 la români*, III, doc. 518, p. 187).

¹⁰ Apud Anastasie Iordache, *op. cit.*, p. 413.

¹¹ „Guvernul român este atât de convins de această importanță a Dunării ca frontieră a păcii, încât el întotdeauna și-a interzis de a privi dincolo de acest fluviu și de a gândi la posibilitatea de a reuni la România nord-danubiană numeroși români stabiliți în Serbia între văile Timocului și ale Moravei” (Cf. *1918 la români*, V, doc. 833 și 836, p. 457; 533).

¹² Conform datelor statistice furnizate de delegația română la Conferință, componența etnică a Banatului, în anul 1919, era următoarea: români-600.000, germani-400.000 și sârbi-300.000 (*Ibidem*, doc. 833, p. 445/453 și doc. 836, p. 512-520). După alții, populația sârbă era estimată la cca. 220.000 (Cf. Romulus Seișanu, *op. cit.*, p. 362).

¹³ Șeful delegației sârbe Nikola Pasič, revendica pentru capitala Regatului - Belgrad, o zonă de securitate la nordul Dunării cu o rază de cca. 30 km., în jurul acesteia (Vezi *Ibidem*, p. 365).

¹⁴ Vezi pe larg M. Mușat, I. Ardeleanu, *op. cit.*, p. 667 și urm.

¹⁵ <<Liga Culturală>> din Râmnicu Vâlcea a fost înființată la „frumoasa inițiativă” a profesorilor de la Seminarul <<Sf. Nicolae>> al Episcopiei Râmnicului - Noul Severin și a institutorilor de la Școala Normală din localitate, în martie 1891, având ca președinte pe dr. Ioan Suci, vicepreședinte – pr. Meletie Răuțu, iar ca secretar pr. Gheorghe Gibescu (Cf. Meletie Răuțu, *Monografia ecleziastică a județului Vâlcea*, Rm. Vâlcea, 1908, p. 130; Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Vâlcea, *fond <<Liga Culturală>>- secția Râmnicu Vâlcea*, dos. 2/1927-1937, vol. II, f. 354-354v; în continuare: S. J. A. N. V., L. C. R. V.). Funcționează cu intermitențe până în anul 1910, când activitatea acesteia este revigorată prin

impresionante demonstrații, care s-au desfășurat - atât prin cuvântările rostite, cât și a lozincilor arborate -, sub semnul devisei „aplicării integrale” a Tratatului de alianță din august 1916, lansată de șeful delegației noastre cu ocazia deplasării acesteia la Paris¹⁶.

Decizia organizării și la Râmnicu Vâlcea a unei astfel de acțiuni protestatatoare, a fost adoptată cu ocazia întrunirii membrilor Comitetului Executiv al secției locale, la sediul provizoriu al acesteia din localul Prefecturii Județului Vâlcea¹⁷, în ziua de 26 mai 1919. Astfel, în documentul încheiat cu această ocazie, la primul punct, se consemnează: „Ținerea unui meeting de protestare contra știrbirei drepturilor neamului nostru, ce sunt a se fixa la marele Congres al Păcii”¹⁸.

Tot în aceeași zi, printr-o adresă înaintată Prefecturii județene, se solicita pentru ziua de 27 mai 1919, orele 16³⁰, autorizarea organizării unui miting de protest la Monumentul Independenței¹⁹ de sub poalele Dealului Capela, la care se „vor ținea mai multe cuvântări privitoare la întinderea drepturilor firești ale neamului nostru”²⁰. O

îmbogățirea patrimoniului ei cu o bibliotecă de „8 00-900 cărți, cu mobilier de ajuns pentru o sală modestă de conferințe, cu un pian (clavir) și cu un frumos drapel”. Secția, practic, își încheie complet activitatea pe timpul ocupației militare a Puterilor Centrale (1916-1918), sediul acesteia fiind transformat „în cămin de soldați germani!” (*Ibidem*, p. 364v). Abia, în 18 mai 1919, la ședința convocată în localul Hotelului *Splendid* din Râmnicu Vâlcea, este ales în „unanimitate de voturi”, noul Comitet Executiv al secției râmnicene, din care făceau parte: Nicolae Epure - președinte activ, Grigore Procopiu - președinte de onoare, pr. Petre Partenie și pr. Varlam - vicepreședinți, Nicolae Manolescu-casier, Lazăr Popescu-secretar, iar ca membrii: Ioan Nisipeanu, Traian Mihăilescu, Nicolae S. Ionescu, Ionel Fărcășanu, Dumitru Hanciu, Dumitru I. Simian și Ion Galeriu (*Idem*, dos.7/1919-1945, f. 1). Pentru activitatea «Ligii Culturale» din Râmnicu Vâlcea în această perioadă vezi Veronica Tamaș, *Contribuția «Ligii Culturale» din Râmnicu Vâlcea la desăvârșirea unității naționale a poporului român*, în *Studii Vâlcene*, Rm. Vâlcea, 1971, p. 35-38.

¹⁶ Sugestivă în acest sens este și manifestația populară desfășurată în Piața Universității din București, la sfârșitul lunii mai 1919, unde participanții, adunați în jurul statuii ecvestre a primului domnitor-martir pentru unitate statală-Mihai Viteazul, arborează în plan central lozincă mobilizatoare „*Înainte pentru cucerirea drepturilor noastre integrale*»». (A se vedea fotografia nr. 23 din setul de fotografii încadrate între p. 140-141 al volumului de documente *1918 la români*, V).

¹⁷ În urma unei solicitări scrise a conducerii secției locale către Prefectura Județului Vâlcea pentru a i se pune la dispoziție provizoriu un spațiu necesar desfășurării activităților curente, se obține aprobarea pentru *Salonul cel Mare* și o cameră din Palatul Administrativ al Prefecturii (S. J. A. N. V., *fond Prefectura Județului Vâlcea*, dos. 96/1919, f. 32v. În continuare: P. J. V.).

¹⁸ *Idem*, L. C. R. V., dos.7/1919-1945, f. 4.

¹⁹ Monument ridicat în memoria eroilor vâlceni căzuți la datorie în războiul de independență din anii 1877-1878 și în cel de-al doilea război balcanic (1913), la inițiativa dr. Gheorghe Sabin, medic veteran al războiului (Vezi Gh. Sabin, *Amintiri din Războiul Independenței*, Institutul de Arte Grafice și Edit. Minerva, Buc., 1912, p. IX-XI). S-a ocupat personal de colectarea fondurilor necesare amplasării și construirii acestuia, pe când a îndeplinit în două rânduri mandatul de prefect al județului Vâlcea (1904-1907; 1910-1912). La 28 aprilie 1912, execuția monumentului a fost încredințată sculptorului bucureștean Ioan Iordănescu, iar lucrările de amenajare și consolidare a spațiului din jurul acestuia, antreprenorului vâlcean Antonio Copetti. În ziua de 17 mai 1915, orele 10³⁰, s-a desfășurat festivitatea de dezvelire și inaugurare oficială a monumentului, la care au participat, alături de autoritățile civile și militare locale, și un numeros public. Pentru detalii vezi Gheorghe Dumitrașcu, *Epopeea Independenței României în conștiința vâlcenilor. 1877-1878*, Edit. Almarom, Rm. Vâlcea, 2003, p. 360-391; C. Tamaș, S. Țană, *Județul Vâlcea și Prefecții săi*, Edit. Conphys, Rm. Vâlcea, 2004, p. 104-108.

²⁰ Adresa cu nr. 4587 din 26 mai 1919 este semnată de N. Epure, Gr. Procopiu, L. Popescu și A. Roșianu (S. J. A. N. V., P. J. V., dos. 22/1919, f. 362).

adresă similară este trimisă de Prefectură comandantului Garnizoanei din oraș, recomandându-i-se acestuia de „a lua măsurile ce le veți crede cu cale”²¹.”

Scopul acestei grandioase manifestații patriotice, la care o gazetă locală consemnează prezența „unui public numeros și a tuturor școlilor din oraș”²², a constat în acela „de protestare contra unei eventuale știrbiri a drepturilor României recunoscute prin tratatul de pace”²³ <recte: de alianță din 4/17 august 1916: n. ns. - DG>.

Într-o „însuflețire de nedescris” - potrivit unui document oficial - , au luat cuvântul președintele secției locale - av. Nicolae Epure²⁴, av. Lazăr Popescu²⁵, directorul Școlii Normale-prof. Ioan Nisipeanu²⁶, Nicolae S. Ionescu²⁷ - profesor la Seminarul <<Sfântul Nicolae>>, pr. prof. Petre Partenie²⁸ - vicepreședintele Ligii, antreprenorul Vasile Săndulescu²⁹ și președintele Camerei de Comerț - Aurel Roșianu³⁰, care „au insistat asupra drepturilor noastre etnice și istorice asupra Banatului, asupra voinței majorității populațiunii bănățene d<e>-a se întregi cu noi, afirmând convingerea că <sic!> Conferința Păcii nu va putea nesocoti toate acestea, fără a nesocoti însă și principiile cu care au chemat micile popoare în grozava luptă a războiului mondial”³¹”. Totodată, printr-o fericită coincidență, a luat cuvântul și „un bănățean” din oraș, care „a expus suferințele bănățenilor de la sârbi și a adus strigătul lor de durere cu care ne chiamă în ajutor”³²”.

²¹ Adresa nr. 3944 din 26 mai 1919 (*Ibidem*, f. 363).

²² Cf. *Unirea*, I, Râmnicu Vâlcea, nr. 7, 1 iunie 1919. Mulțumim pe această cale domnului prof. Aurel Dumitrașcu pentru materialul din publicație pus la dispoziția noastră.

²³ Telegrama nr. 3967 din 28 mai 1919 a prefectului județului Vâlcea Ion Nicolescu înaintată Ministerului de Interne (S.J.A.N.V., *ibidem*, f. 364).

²⁴ Nicolae Epure (1866 - ?) - *avocat și om politic liberal*. Licențiat al Facultății de Drept din București, membru al Baroului Vâlcea (1884) și Decan (1907, 1926). Primar al orașului Râmnicu Vâlcea (1907-1910) și președinte al organizației P. N. L. Vâlcea. Din anul 1910, este ales președinte activ al “Ligii Culturale” - secția Râmnicu Vâlcea. (Idem, *P. J. V.*; dos. 43 / 1922, f. 12; Idem, *L. C. R. V.*, dos. 21/1936-1937, f. 1v; Titică Predescu, Mădălina-Cristina Beniog, *Istoria Baroului Vâlcea*, Rm. Vâlcea, 2005, p. 43).

²⁵ Lazăr Popescu (1879-1965) - *avocat, om politic și scriitor*. (Lucian Predescu, *Enciclopedia <<Cugetarea>>. Material românesc. Oameni și înfăptuiri*, Ediție anastatică, Edit. Saeculum LO, Edit. Vestala, Buc., 1999, p. 677; S. Oane, *Schița partidelor și doctrinelor politice din județul Vâlcea în perioada interbelică*, în *Studii Vâlcene*, S. N., nr. I(VIII), Edit. Almarom, Rm. Vâlcea, 2003, p. 153).

²⁶ Ioan I. Nisipeanu (1885-1942) - *pedagog și autor de manuale școlare*. (Lucian Predescu, *op.cit.*, p. 604; Petre Petria, *Vâlcea: oameni de știință, cultură și artă. Dicționar*, Edit. Conphys, Rm. Vâlcea, 1996, p. 271-273).

²⁷ Nicolae S. Ionescu (? - ?) - *avocat, om politic și publicist*. (Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 432).

²⁸ Petre Partenie (1883-?) - *preot, om politic și publicist*. (Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 636).

²⁹ Vasile Săndulescu (? - ?) - *întreprinzător în varii domenii: teatru, cinema, radio, presă scrisă (Îndrumarea Vâlcei), tipar (Tipografia Poporului - coproprietar cu Al. D. Presbiterianu) și „industrie” hotelieră (Hotel Splendid) (S. J. A. N. V., P. J. V., dos. 34/1921, f. 87; Horia Nestorescu - Bălcești, Tipografia vâlcene (1918-1942), în Studii Vâlcene, VII, Rm. Vâlcea, 1985, p. 133-140).*

³⁰ Aurel Roșianu (? - 1922) - *comerciant*. Președinte al Camerei de Comerț - sucursala Vâlcea, iar în perioada 1916-1917, este mobilizat „cu gradul de plutonier” în Comisia de aprovizionare a județului Vâlcea. După război, devine președintele Asociației subofițerilor în rezervă din Cercul *Cerna* (S. J. A. N. V., *P. J. V.*, dos. 107/1919, f. 83).

³¹ *Idem*, dos. 22/1919, f. 364v.

³² *Ibidem*, f. 364.

Seria cuvântărilor a fost încheiată de președintele onorific al secției locale-senatorul liberal de Vâlcea Grigore Procopiu³³ -, care va da citire unei *Moțiuni*, „aclamată în unanimitate” de participanți³⁴.

Invocându-se „unanimitatea cetățenilor vâlceni, din toate straturile sociale..., din toate grupările politice, fără deosebire”, în *Moțiune* sunt formulate doleanțele seculare de unire ale românilor, îndrituite atât prin „angajamentul liber consimțit” al părților semnatare ale Tratatului de alianță și „întărit prin mari și dureroase jertfe” ale acestora în războiul mondial, precum și pe principiile de drept internațional care trebuiau să stea la baza deciziilor luate de Aliați privind recunoașterea *de jure* a României Mari³⁵.

În finalul *Moțiunii* era exprimată doleanța ca delegația noastră la Conferința Păcii să transmită reprezentanților Puterilor Aliate „expresiunea acestor sentimente de neștirbită credință în dreptatea cauzei noastre și de neștirbită încredere în lealitatea și spiritul de justiție al marilor noștri Aliați, sentimente comune tuturor românilor”³⁶.

Grandioasa manifestație din acea zi se va finaliza cu o defilare a publicului pe principalele artere ale orașului, care va forma un „cortegiu impozant”³⁷, în fruntea căruia fanfara militară a Regimentului 2 Dorobanți Vâlcea va intona pe tot parcursul traseului marșuri și cântece patriotice.

Pe traseu, participanții au întâlnit „întâmplător” un automobil în care se aflau doi ofițeri ai Misiunii militare engleze în România (1918-1920)³⁸, cărora li s-au făcut „ovațiuni”. Cu acest prilej, organizatorii acțiunii, prin senatorul Grigore Procopiu, au transmis ofițerilor englezi că „rostul” acestor ovații ale manifestațiilor sunt expresia sentimentelor „de simpatie pentru nobila națiune engleză”. La rândul său, unul din ofițerii englezi interpelați³⁹ a răspuns „că știe rostul acestei întruniri *care s-a repetat în toate punctele țării* <subl. ns. - D. G.>, o înțelege și afirmă că Anglia a fost și este amica României, gata a-i recunoaște dreptatea”⁴⁰. Întreaga manifestație s-a încheiat cu Hora Unirii în Piața orașului, după care „fiecare s-a retras în liniște”⁴¹.

³³ Grigore Procopiu (1859-1930) – *avocat, om politic liberal și publicist*. (D. Garoafă, *Un câmpulungean în slujba idealului național: Grigore Procopiu (1859-1930)*, în *Revista Arhivelor*, LXXIV, nr. 1, 1997, p. 93-98; Idem, *Fondul personal <<Grigore Procopiu>> (1859-1980)*, în *Studii Vâlcene*, S. N., nr. III (X), Edit. *Fântâna lui Manole*, Rm. Vâlcea, 2006, p. 467-475).

³⁴ S. J. A. N. V., *Ibidem*, f. 364.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*, f. 364v.

³⁷ *Vezi Unirea* din 1 iunie 1919.

³⁸ Din Misiunea militară britanică făceau parte g-ral – mr. Walter Holworth Greenly (1875-1955) – șeful acesteia, lt. F.M. Luttman-Johnson-adjunct, col. D. Hillard-secretar, mr. R. Goodden ș.a. (cf. C. Bodea, Hugh Seton-Watson, *op. cit.*, I, doc. 273-274, p. 442-443, 503-506, notele 270/1, 273/1, 274/1, 278/1. Conform celor relatate de amintita gazetă locală, misiunea „tocmai sosise” în acea zi la Rm. Vâlcea, membrii ei fiind cazați la Hotelul *Regina Maria*, al cărui proprietar era Fănica T. Niculescu (S. J. A. N. V., *idem*, dos. 30/1919, f. 462).

³⁹ Probabil este vorba de col. D. Hillard, căruia în documentul oficial anterior amintit, i se dezvăluie gradul militar pe care îl purta, iar celălalt poate fi identificat în persoana lt. F. M. Luttman-Johnson, căruia cumnatul său – R. W. Seton-Watson, i-a făcut recomandări călduroase colonelului Radu Rosetti și lui Nicolae Iorga pentru a i se facilita contactele cu mediile de afaceri din capitală și îndeosebi din provincie (cf. C. Bodea, Hugh Seton-Watson, *op. cit.* I, doc. 275-276, p. 443-444).

⁴⁰ S. J. A. N. V., *idem*, dos. 22/1919, f. 364v.

⁴¹ *Ibidem*.

Valul de proteste al opiniei publice din țară, inclusiv al rămnicenilor, va continua și în zilele următoare, cu toate că atenția organizatorilor acestor acțiuni era captată de febra pregătirilor pentru Congresul General al <<Ligii Culturale>>, care urma sa-și deschidă lucrările la București, în ziua de 31 mai 1919⁴².

Era și normal, ca un astfel de eveniment de o excepțională importanță națională și politică, să întrunească în capitala României întregite secțiile <<Ligii Culturale>> din întreaga țară și la care urmau să se pună „bazele unității culturale și sufletești ale României Mari”⁴³. Astfel, pentru ziua de 23 mai 1919, orele 20³⁰, în *Salonul cel Mare* al Prefecturii, a fost convocată „adunarea plenară” a secției vâlcene, la care-participând și un anumit „număr de cetățeni”, iar fanfara militară și corul Seminarului <<Sf. Nicolae>> din oraș „au dat un patriotic concurs” -, a fost desemnat un „comitet de delegați” care să reprezinte secția rămniciană la Congres. Totodată, pentru rezolvarea „nevoilor curente”, au fost colectate, prin subscripție, „sume bănești, ca prim fond de constituire”⁴⁴.

Participanții la forumul național au ales un nou președinte al Ligii în persoana istoricului Nicolae Iorga, care în această calitate va rosti de la tribuna acestuia discursul despre *Drepturile românilor asupra teritoriului lor național*, iar seara se va desfășura „o uriașă manifestație” patriotică, urmată de o alta similară „și în Parlament”⁴⁵.

Sub puternica impresie a manifestărilor desfășurate la București, duminică - 1 iunie 1919, la Râmnicu Vâlcea, în același loc și în aceeași atmosferă explozivă⁴⁶, este organizată o nouă manifestație de protest pentru „a afirma din nou în fața lumii civilizate dreptul nostru”⁴⁷.

În „aclamațiunea unanimă” a participanților, senatorul Grigore Procopiu va da citire unei noi Moțiuni, care, față de prima, este mai clar structurată și argumentată, textul acesteia păstrând ideile - forte ale celei anterioare⁴⁸.

⁴² Din păcate, plecându-se de la o sursă documentară incertă (S. J. A. N. V., *L. C. R. V.*, dos. 2/1927-1937, II, f. 351), s-a acreditat ipoteza în istoriografia locală potrivit căreia primul Congres General al *Ligii Culturale* după Marea Unire, ar fi avut loc, în iunie 1919, la Rm. Vâlcea (vezi cf. Veronica Tamaș, *op. cit.*, p. 38). Abia în anul următor – 1920, Comitetul Central al *Ligii Culturale* a decis desfășurarea acestuia la Rm. Vâlcea, pentru zilele de 3-5 iulie, congres ce va constitui „primul după Unirea definitivă a țărilor surori cu Vechiul Regat” și la care vor participa delegați „din toate unghiurile României Mari” (Idem, *P.J.V.*, dos. 19/1920, f. 521). Conform programului organizatorilor, lucrările congresului în primele două zile vor fi însoțite de „producții teatrale și festivaluri culturalo-naționale”, iar în ultima zi va fi efectuată o excursie la Mănăstirea Cozia și Săliștea Sibiului (Idem, *L. C. R. V.*, dos. 10/1919-1920, f. 12; vezi și Barbu Theodorescu, *Nicolae Iorga. 1871-1940*, Edit. Științifică și Enciclopedică, Edit. Militară, Buc., 1976, p. 77).

⁴³ S. J. A. N. V., *Ibidem*, f. 2.

⁴⁴ *Idem*, dos. 7/1919-1945, f. 3.

⁴⁵ Cf. Barbu Theodorescu, *op. cit.*, p. 73.

⁴⁶ Aceeași gazetă locală, descriind starea de spirit din orașul de sub poalele Capelei, consemna că acesta „trăiește din nou momente de revoltă” (vezi *Unirea* din 1 iunie 1919).

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ Telegrama nr. 4084 din 2 iunie 1919, înaintată de prefectul județului Vâlcea Ministerului de Interne (vezi *Anexa*). Textul dactilografiat al acesteia este însoțit și de manuscrisul *Moțiunii*, formulat de senatorul Grigore Procopiu (*Idem*, dos. 22/1919, f. 376-377v). Faptul că acesta este inspiratorul textului *Moțiunii*, pledează și cele scrise ulterior în articolul *Demissia*, publicat în presa locală (vezi *Democrația Vâlcei*, I, nr. 20, 21 sept. 1919, p. 1; D. Garoafă, *Fondul personal...*, p. 470-471, nota 25).

Asemenea primei Moțiuni, și în aceasta se exprima aceeași doleanță, ca Guvernul României și Comitetul Central al <<Ligii Culturale>> să transmită delegaților Puterilor Aliate, mesajul râmnicenilor de deplina lor „încredere în lealitatea și spiritul de dreptate” al liderilor acestora, fiind „cea mai sigură garanție că drepturile imprescriptibile ale României la îndeplinirea integrală a tratatului încheiat, vor fi neștirbit și definitiv recunoscute⁴⁹” prin noua organizare a lumii postbelice ce va fi hotărâtă la forumul internațional al păcii.

Fermitatea șefului delegației române la Conferința Păcii⁵⁰, precum și energicele proteste ale opiniei publice din țară, inclusiv ale râmnicenilor - departe de ar fi degenerat într-o „explozie de șovinism și de sârbo - fobie”, așa cum se exprima temerea într-un document oficial francez⁵¹-, n-au împiedicat Marile Puteri învingătoare să decidă trasarea frontierelor sud-vestice și vestice ale României în conformitate cu propriile lor interese în această zonă geostrategică a Europei Centrale⁵².

⁴⁹ S. J. A. N. V., P. J. V., dos. 22/1919, f. 376.

⁵⁰ Față de atitudinea negativă a Conferinței în problema tratatului cu Austria, I. I. C. Brătianu a decis să părăsească în mod ostentativ lucrările acesteia (2 iulie 1919) și, ulterior, să-și prezinte demisia întregului cabinet (12 sept. 1919), sperând că electoratul va confirma politica sa de „rezistență” față de presiunile Marilor Puteri (vezi *1918 la români*, IV, doc. 644, p. 1-7). După părăsirea Conferinței Păcii de către I. I. C. Brătianu, i-a revenit lui Al. Vaida Voevod misiunea de a continua discuțiile în legătură cu semnarea tratatelor de la Saint Germain, cu Austria (10 dec. 1919) și Trianon, cu Ungaria (4 iunie 1920), diplomația Bucureștilor obținând înlăturarea preambulului, precum și a articolelor 10 și 11 din Tratatul minorităților (Cf. V. Fl. Dobrinescu, D. Tompea, *op. cit.*, p. 22-24).

⁵¹ Pentru evitarea unor astfel de reacții din partea opiniei publice românești alimentate de știrile publicate în presa oficioasă franceză despre frontierele românești și, ca atare, Franța să-și mențină preponderența în zonă, într-un raport, din 23 mai 1919, al ministrului plenipotențiar al Franței în România, De Beauvoir de Saint-Aulaire, către ministrul afacerilor externe al Franței, Stephen-Jean-Marie Pichon, se recomandă cercurilor oficiale franceze să cultive pe mai departe o *atitudine de prietenie și echidistanță* <<subl. ns. D.G.>> față de România și partidele politice de aici (vezi *1918 la români*, III, doc. 613, p. 378-382/382-385).

⁵² Pentru edificare, redăm câteva pasaje din *Memoriile* col. Radu Rosetti:

✓ 22.II.1919. B<arbu> Știrbey îmi arată o scrisoare a lui <I. I. C. > Brătianu din 9 februarie, cu o copie de pe o scrisoare către <Mihail> Pherekyde și de pe memoriile depuse la 1-a și <a> 2-a ședință a Conferinței Păcii... Zice, de asemenea: 1. Atitudinea Marilor Puteri *e<ste> intolerabilă*, că așteaptă a se termina chestiunea revendicărilor noastre spre a protesta. 2. Puterile Mari *vreau să pună în adevăr mâna pe noi din punct de vedere economic* <subl. ns. D. G.> (S. J. A. N. V., *colecția <<Manuscrite>>*, nr. 91, f. 10. De precizat, că la instituția noastră se găsește numai o copie dactilografiată a *Caietului 1* al *Memoriilor*, întreg manuscrisul fiind preluat de Direcția Generală a Arhivelor Naționale ale României).

✓ 8.III.1919. Al<exandru> Constantinescu... îmi mai spune că toți Aliații <sic!> *vreau să pună mâna pe terenurile noastre petrolifere* <subl. ns. D. G.> (*Ibidem*, f. 14).

✓ 9.III.1919. M<ihail> Pherekyde îmi spune că dăunezi din eroare <Robert de> Flers i-a trimis un raport, destinat <Ministerului> Afacerilor Străine din Paris, în care trata chestiunea petroliferă și din care reieșea că francezii <sic!> *vreau să acapareze petrolul. Noi le oferim produsele petrolifere, dar ei <sic!> vreau și terenurile.* <subl. ns. D.G.>

Mi-a arătat două note adresate lui , colectiv de cei patru reprezentanți ai Antantei (<Carlo> Fasciotti, <George> Barclay, Wopička, <Robert de> Flers), prin care cer: 1. ca în lichidarea societăților petrolifere inamice să se admită ca <sic!> *capitalurile Aliate să fie tratate egal cu cele românești* <subl. ns. D.G.> și că, în revenirea administratorilor sechestra societăților inamice care au și capital aliat, să ceară vâzul <recte: viza> legației respective. 2. ca în privința exproprierii, pământul aparținând supușilor Antantei să fie considerat ca și al românilor. Pentru întâia, va răspunde că *este inadmisibil* <subl. ns. D.G.> controlul oricărei legații. (*Ibidem*, f. 15).

Cu toate minusurile Conferinței Păcii de la Paris (1918-1920) – având în vedere tendința Marilor Puteri de a-și extinde sferile de influență politico-economice și financiare, îndeosebi pe seama statelor succesore -, *principiul naționalităților s-a realizat la scară internațională*, înfăptuindu-se, într-o manieră democratică, aspirațiile naționale ale multor popoare europene, între care și acelea ale poporului român⁵³.

Și, ca un arc peste timp – istoria conformându-se, parcă, „seriilor” lui A. D. Xenopol -, aici, la Râmnicu Vâlcea, sunt înscrise astăzi noi file ale raporturilor cu frații noștri din Timocul sârbesc.

Astfel, urmare a inițiativei Forumului Cultural al Râmnicului, au fost *statuate legături de înfrățire* cu Asociația Culturală <<Timocenii>> (A. C. T.), din al cărui Consiliu de conducere, alături de ing. Momcilo Ilici – președinte, au fost cooptați și doi recunoscuți intelectuali vâlceni: ing. Dumitru Gogiu – președintele Asociației <<Pons Vetus>> și prof. dr. Ion Soare – vicepreședinte al Forumului Cultural al Râmnicului⁵⁴.

Forumul de conducere al asociației și-a propus înfăptuirea unor obiective concrete și imediate – cu implicarea factorilor responsabili centrali și zonali din România -, care au drept scop *transformarea statutului de jure* a minorității „vlahe” din Timocul sârbesc *într-unul de facto*, în condițiile în care, după opinia unor lideri ai acestei minorități, sunt obstrucționate sau târăgănite acordarea drepturilor specifice ale acesteia⁵⁵.

ANEXĂ

2 iunie 1919, Râmnicu Vâlcea. *Telegramă înaintată Ministerului de Interne de prefectul județului Vâlcea- Ioan Nicolescu⁵⁶, prin care se comunică organizarea unui nou miting de protest la Râmnicu Vâlcea de către secția râmniceană a <<Ligii Culturale>> și adoptarea unei noi Moțiuni, al cărei conținut a fost transmis telegrafic reprezentanților Puterilor Aliate de la București.*

Comunicăm mai jos Moțiunea luată, cu ocazia meetingului ce a avut loc ieri 1 Iunie <1919> în Râmnicu Vâlcea, prin aclamațiunea unanimă a numerosului public participant, care prin telegraf a fost comunicată reprezentanților Puterilor Aliate la București:

⁵³ Cf. V. F. Dobrinescu, D. Tompea, *op. cit.*, p. 26.

⁵⁴ Vezi pe larg în *Forum-V*. Revistă de cultură, an III, nr. 1(6), Rm. Vâlcea, 2008, p. 12.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ Ion Nicolescu- Mahane (? - ?)- *finanțist și om politic liberal*. Prefect al județului Vâlcea (1918-1919; 1922-1926; 1927-1928), senator (1928-1929; 1931-1932), iar după 1937, președinte al organizației P.N.L. Vâlcea. Președinte al Băncii de Scont și Băncii Râmnicului, se remarcă printr-o serie de „inginerii financiare”, ducându-le, practic, în pragul falimentului. (Nicu Angelescu, *Memoriile unui om obscur. Contribuții la istoria Râmnicului Vâlcii*, Ediție critică, cuvânt înainte și note de Ion Soare, Liliana-Marinela Beu și Tiberiu Aniniș, Edit. Adrianso, Rm. Vâlcea, 2005, p. 235-237, 254-255, 272, 281, 285-287; Radu Livezeanu, *Scurtă privire asupra vieții organizației P.N.Ț. din județul Vâlcea între anii 1919-1998*, Edit. Conphys, Rm. Vâlcea, 1999, p. 22-23, 110).

MOȚIUNE

Unanimitatea cetățenilor din Râmnicu Vâlcea întruniți azi.

Afirmăm unitatea nestrămutatei noastre credințe, cu a întregului neam românesc, în sfințenia dreptului la integrala îndeplinire a tratatului încheiat de România cu marii săi Aliați:

- 1) sfânt pentru că a fost liber consimțit de toate puterile semnatare;
- 2) sfânt pentru că este întărit cu durerosul sigiliu al marilor jertfe de sânge ale celor mai buni fii ai acestui neam și
- 3) mai sfânt, pentru că <sic!> consfințește și pentru neamul românesc dreptul la reîntregirea sa pe baza principiului naționalităților⁵⁷.

Exprimăm deplina noastră încredere în lealitatea și spiritul de dreptate al conducătorilor Marilor Puteri Aliate, cari constituiesc cea mai sigură garanție, că drepturile imprescriptibile ale României la îndeplinirea integrală a tratatului încheiat, vor fi neștirbit și definitiv recunoscute prin hotărârile ce se vor lua la Conferința Păcei.

Dorim ca expresiunea sentimentelor noastre să fie aduse la cunoștința reprezentanților Puterilor Aliate, telegrafic, prin <<Liga Culturală>>, iar prin Guvernul român la cunoștința reprezentantului României de la Conferința Păcei, la Paris.

Această Moțiune, rugăm a o comunica și domnului prim-ministru <Ion I. C.> Brătianu, la Paris.

Prefect de Vâlcea,
<Ion Nicolescu>

S.J.A.N.V., P.J.V., dos. 22/1919, f. 376, copie dactilografată.

Summary

The main concern of the Romanian diplomacy in the years 1918-1920 was to obtain confirmation on the international scene through treaties, to build the Romanian unitary national state-as an expression of the free will of the Romanian people in the plebiscitary meetings in Chisinau (March 27 and April 9, 1918), Chernivtsi (15 / November 28, 1918) and Alba-Iulia (18 November/December 1, 1918). Among the most controversial issues at the Peace Conference was the territorial one. The Committees of experts from the United States, Britain and France had in mind when they prepared the materials for the peace board - the materialization of the principles of self-determination and ethnic backgrounds.

If regarding Transylvania, the Romanian delegation has difficulties with the chief Anglo-Saxon diplomats, who tended to support Hungary's territorial claims, regarding Banat it was not intended to worsen the relations with the Serbo-Croat-Slovene Kingdom, but a rational understanding of border delimitation with Romania.

⁵⁷ Se face aluzie la *dreptul popoarelor la autodeterminare*, formulat în Mesajul președintelui american Woodrow Wilson, din 8 ianuarie 1918, document cunoscut și sub numele de *Cele 14 puncte*, și care va sta la baza fundamentării Societății Națiunilor.

Ion IC exposing the point of view of Romania, claims the whole Banat on the basis of the Treaty and insists on its geographic, ethnic and economic unity. The claims of the Serbian delegation on the western part of Banat (Torontal County), were based on the principle of nationalities, economic and political needs and strategic interests. On this background of general frustration, the Romanian public reaction was swift, and its attitudes range went from deterrence to violent criticism and revolt.

In this context, throughout the country impressive demonstrations organised by “The League for the cultural unity of all Romanians”, including that from Râmnicu Valcea took place both in the speeches that were spoken and the slogans displayed – under the motto of "full implementation" of the Treaty of Alliance from August 1916, launched by the head of our delegation during his journey to Paris. Despite all the downs of the Peace Conference from Paris (1919-1920) – taking into account the tendency of the Great Powers to expand the political, financial and economic spheres of influence, particularly on the count of the Member successor - the principle of nationalities was made at the international level, achieving in a democratic manner, the national aspirations of many European nations, among them those of the Romanian people.